

KATE QUINN

A
GYÉMÁNT-
SZEM

A hólepte Kijev városában járunk 1937-ben. A fanyar humorú, könyveket bújó Mila Pavlicsenko könyvtári munkája és kisfia köré szervezi az életét, ami új irányt vesz, amikor Hitler megtámadja Ukrajnát és Oroszországot. Milát harcolni küldik, és arra kényszerül, hogy veszedelmes mesterlövészé váljon, akit a náciak a Halál Asszonyaként emlegetnek. Miután háromszáz sikeres lövéssel országos híré hős lesz, azon kapja magát, hogy kiszakítják a keleti front véres harcteréről, és Amerikába küldik egy jószolgálati körútra. Mila, aki még nem is tért egészen magához a harctéri sebesülésekből és az őt ért veszteségekből, azzal szembesül, hogy elszigetelten és magányosan tengődik Washington D.C. csillogó közegében. Ekkor a First Lady, Eleanor Roosevelttel váratlan barátsága és egy még váratlanabb kötődés, ami hallgatag mesterlövész társával alakul ki, felcsillantja a boldogság lehetőségét.

Ámde amikor egy régi, múltbéli ellenség összefog egy homályban lopakodó veszedelmes új ellenféllel, Mila élete leghalálosabb párviadalában kénytelen felvenni a harcot a saját démonaival és az ellenfél lövedékeivel.

KATE QUINN

Történelmi regényei számos alkalommal vezették a New York Times és a USA Today bestsellerlistáit. Dél-Kaliforniában született, a Boston University klasszikus ének szakán szerzett mesterdiplomát. Világéletében rajongott a történelemért, így született meg A gyémántszem, az Alice hálózata, A Vadásznő és A rózsza-kód is. Jelenleg Marylandben él a férjével és három fekete, menhelyről szerzett kutyával.

TUDJON MEG TÖBBET A KÖNYVRŐL:

www.katequinnauthor.com

www.facebook.com/DreamKonyvek

www.facebook.com/MontBlancValogatás

„Kate Quinn erős nőkre specializálódik; minden egyes könyve túlszárnyalja az előző által támasztott várakozásokat. A gyémántszem a második világháborút új, egyedi nézőpontból bemutató történet, megoldásra váró rejtéllyel és némi románccal fűszerezve. Ellenállhatatlanul fogja magába szippantani az olvasókat.” **Library Journal**

„Egy igazán lenyűgöző regény. A második világháborús hősnőknek nagy divatjuk van most, és ez egy káprázatos példa. Ajánlott a történelmi fikciók minden szerelmesének, és nagyon valószínű, hogy A gyémántszem főszereplője, a könyvtárosból lett katonai mesterlövész, népszerű lesz az olvasók körében.” **Booklist**

„Kate Quinn avatott kézzel elegyíti a korszakra vonatkozó elmélyült, részletes ismereteket az ügyes jellemábrázolással. Ez a regény legfőképpen egy kivételes karakter bemutatása, tanulmány egy asszonyról, aki gyilkos, anya, szerető, mindenekelőtt pedig túlélő.” **BookPage**

„Remek történetmesélés, amely tökéletesen ragadja meg Mila lelkét és személyiségét a harcmezőn és azon kívül egyaránt. Nem érdemes kihagyni ezt a jól időzített történetet egy ukrán nő roppant erejéről, szívósságáról és rugalmasságáról!”

KATE QUINN

A
GYÉMÁNTSZEM

— részlet —

1. FEJEZET

Még nem voltam katona. Még nem álltunk háborúban. Még nem tudtam elképzelni, hogy elveszek egy életet. Csak egy édesanya voltam, huszonegy éves, és rémült. Egy anyát egyetlen szemvillanás alatt képes hatalmába keríteni a rémület. Nem kell hozzá más, csak egy pillanat, amikor végigpásztázol egy szobát a gyermeked keresve – és nem találsz őt.

– Mila – kezdte anyám –, ne húzd föl magad!

– Hol van Szlavka? – Még le sem vettem a kesztyűmet meg a hólepte kabátomat, de a szívem máris zakatolt. A lakás padlóján ott voltak a kisfiam építőkövei, ott volt a viseltes könyvei alkotta kicsiny kupac, de a sötét hajú ötévesnek se híre, se hamva.

– Beugrott az apja. Tudja, hogy elmulasztotta a meghallgatást...

– Szép Alekszejtől, hogy beismeri – csikorgattam a fogam. A második meghallgatás, amit megszerveztem, hogy véglegesítssem a válásunkat – a második meghallgatás, amit a férjem elmulasztott. Mindkét alkalommal hónapokba telt, hogy összekapargjam az előírt ötvenrubeles illetékzeletet, hetekbe, hogy időpontot kapjak a lassúcska hivatalától, aztán órákat vártam egy hideg, levegőtlen folyosón a nyakamat nyújtogatva és a szememet meresztve, hátha meglátom a férjem aranyszőke üstökét... Mindezt a semmiért. Összerándult a gyomrom a fortogó haragtól. A szovjet polgárok túl sok időt töltenek azzal, hogy efféle sorokban várokozzanak.

Anyám a kötényébe törölte a kezét, és esdeklőn nézett rám a nagy, sötét szemével.

– Nagyon sajnálja, *maliska*. El akarta vinni Szlavkát, hogy egynek valamit. Alig látta az utóbbi években a fiút, a tulajdon fiát...

Kinek a hibája ez? – vágtam volna vissza legszívesebben. Nem én tehettem róla, hogy a fiam nem volt része Alekszej életének.

A férjem döntött úgy mindössze egy-két hónappal azután, hogy a fiunkra, Rosztyiszlav Pavlicsenkóra ruházta a nevét, hogy a házasság és az apaság nem igazán neki való. De anyám jószágos, szép arcán reménykedés tükröződött, én pedig lenyeltem a csípős szavaimat.

Anyám hangja szelíden csengett:

– Talán megvan az oka, hogy egyre csak elmulasztja ezeket a meghallgatásokat.

– Igen, megvan – jelentettem ki. – Szeretné, hogy úgy táncoljak, ahogy ő fűtül.

– Talán abban reménykedik, hogy kibékültök.

– Mama, ne kezd megint!

– Egy *orvos*, Mila! A legjobb sebész Ukrajnában, azt mondtad...

– Az is, de...

– Egy férfi, aki szép jövőnek néz elébe. Saját otthonnak, nem tanácsi lakásnak, jó fizetésnek, párttagságnak. Ezek nem elvetendő dolgok. – Anyám a régi érveket kezdte sorolni. Nem helyeselte, ahogy Alekszej és én összejöttünk. Azt mondta, túl gyorsan történt, és Alekszej túl öreg hozzám, és igaza is volt, de egyszersmind szerette volna, hogy biztonságban, meleg otthonban éljek, és legyen mit ennem. – Mindig azt mondtad, hogy egyáltalán nem iszik, és soha, egyetlen egyszer sem ütött meg – folytatta most. – Lehet, hogy nem az a férfi, akiről álmodtál, de egy sebész felesége soha nem fog kenyérért sorban állni, és a gyerekei sem fognak. Te nem emlékszel az éhezés éveire, nagyon kicsi voltál még... de nem létezik olyasmi, amit egy nő ne viselne el, hogy etetni tudja a gyerekeit.

Lenéztem a viseltes kesztyűmre. Anyámnak minden szava megfelelt a valóságnak, tisztában voltam ezzel.

Tisztában voltam azonban azzal is, hogy egy részem fél magára hagyni a kisfiamat az apjával.

– Mama, hol vannak?

A LŐTÉR NEM volt nagy, csak egy átalakított raktárhelyiség: rácsok az ablakokon, egy kis fegyverterem, egy sor fatábla célkörrökkel, lőállásokban elhelyezkedő férfiak pisztolyt célra tartva, szilárdan megvetett lábbal vagy hason fekve, puskával... és közepeken egy magas, szőke férfi egy kisfiúval: Alekszej Pavlicsenko

és a kis Rosztyiszlav Alekszejevics. Megkönnyebbülés áradt szét a bensőmben.

– Minden férfinak tudnia kell lőni – hallottam közelebb érve, ahogy Alekszej a fiunkhoz beszél. Azt mutogatta Szlavkának, hogyan tartson meg egy számára túlságosan is nagy puskát, és a hanghordozását olyan lelkes ömlengés jellemezte, amire nagyon is jól emlékeztem. A férjem semmit nem szeretett jobban, mint elmagyarázni dolgokat olyan embereknek, akik nála kevesebbet tudtak. – Bár egy igazi szakértőnek persze szüksége van veleszületett adottságokra is.

– Milyen adottságokra, papa? – Szlavka tágra nyílt szemmel nézett fel erre az aranyhajú idegenre, akit alig ismert. Egy férfira, aki úgy sétált ki az életéből hathetes korában, hogy hátra sem nézett.

– Türelemre. Jó szemre. Stabil kézre és arra, hogy pontosan érezze az eszközt a kezében. Ezért megy apukádnak ilyen jól a lövészet, sebészkeze van. – Alekszej széles mosollyal pillantott lefelé, és Szlavka szeme még jobban elkerekedett. – Na, most próbáld!

– Szlavka! – kiáltottam, és a lőállásokhoz vonultam, ügyelve rá, hogy a lövészek mögött maradjak. – Tedd le azt a puskát! Túl kicsi vagy még ahhoz, hogy ilyen nagy fegyvereket kezelj.

Szlavka büntudatosan összerezszent, de Alekszej nem tűnt meglepettnak a megjelentésem, sem a villámló tekintetem láttán.

– Szervusz – mondta könnyed hangon, félresöpörve egy szőke hajtincset a magas homlokából. Egy fejjel magasodott fölém, harminchat éves volt, nyurga, aranyszőke, és fehéren villogott a foga a fesztelen mosolyában. – Pompásan nézel ki, *kroska*.

Nem vesződtem vele, hogy arra kérjem, ne nevezzen így – tudta már, hogy feldühít vele. A házasságunk ideje alatt nagyjából egy hétig csodálatosnak találtam, amikor *kenyérmorzsa*mnak nevezett – „mert olyan aprócska vagy, Mila!” –, de nem telt bele sok idő, hogy rájöjjek, a morzsa olyasvalami, amit kihajíthat az ember a szemetesbe. Egy darab hulladék.

– Nem lett volna szabad nélkülem elhoznod otthonról Szlavkát – válaszoltam inkább, amennyire lehetséges, nyugodt hangon. Láttam ugyan, hogy a fiam épségben van, de a szívem még mindig hevesen vert az ijedtségtől. Nem igazán hittem,

hogy Alekszej megpróbálná elrabolni tőlem a gyerekünket, de azért nem volt példátlan az ilyesmi. A gyárban, ahol akkor dolgoztam, amikor Szlavka még kisbaba volt, az egyik esztergályos sírva őrjöngött, amikor a volt férje bármiféle figyelmeztetés nélkül elhozta a lányukat az iskolából, hogy Leningrádba vigye. Soha nem kapta vissza a lányát: a férjének túl sok barátja volt a pártban. *Előfordultak* efféle dolgok.

– Lazíts, Mila! – Alekszej mosolya szélesebb lett, és a félelem a bensőmben ekkor kezdett haraggá alakulni. Tudta, hogy aggódtam, tudta, és még élvezte is. – Ki tanítson meg löni egy fiút, ha nem az apja?

– Én tudok löni, és meg tu...

– Amúgy nem számít. – Újabb derűs pillantás. – Most már itt vagy. Itt vagy, hogy elrontsd a szórakozást.

Látom, ahogy a fejem fölött a hátam mögé kacsint valamelyik barátjára. *Nők!* – mondta a kacsintás. *Mindig elrontják a férfiember szórakozását, ugye? Azzal foglaltam el magam, hogy levegyem a kesztyűmet, és kikecmeregjek a téli kabátomból, tudva, hogy én vagyok az egyetlen nő, aki a lőállások vonalában áll. A nők hátul szoktak ácsorogni, és tapsolnak, amikor a fivérük, az udvarlójuk vagy a férjük eltalálja a célt. Lenin és a mind a szovjet férfiak mindig összehordtak hetet-havat arról, hogy a nők a társadalom minden területén egyenrangúak a férfiakkal, de amikor gyerekgondozásról, edénysúrolásról vagy tapsolásról volt szó, én továbbra is úgy láttam, hogy leginkább női kezek gondoznak, súrolnak, tapsolnak. Nem mintha túlságosan megkérdőjeleztem volna ezt: egyszerűen ez a világ rendje, és mindig is ez volt.*

– Mamácska! – Szlavka nyugtalanul nézett fel rám.

– Tedd le azt a fegyvert, kérlek! – mondtam halkan, és megsimogattam a haját, nyilvánvalóvá téve, hogy nem haragszom rá. – Túl kicsi vagy még egy ekkora puskához.

– Nem, nem az – jelentette ki gunyorosan Alekszej, elvéve a fegyvert. – Ha így babusgatod, soha nem nevelsz férfit belőle. Nézd, ahogy töltök, Szlavka!

Alekszej keze gyors mozdulatokkal töltötte meg a TOZ-8-ast. Először a kezére figyeltem fel, amikor megláttam a táncmulatságon – hosszú ujjú és precíz sebészkeéz, amely tökéletes ügyességgel és koncentrációval dolgozik. *Mi van, nem vagy képes nemet*

mondani, amikor egy magas, szőke férfi rád mosolyog? – korholt anyám, amikor megtudta, hogy terhes vagyok. De nem Alekszej Pavlicsenko magassága, sármja vagy akár a keze volt az oka annak, hogy a karjába omlottam. Hanem az ügyessége, a koncentráltasága, a törekvése. Annyira más volt, mint az otromba, felszínesen fecsegő korombeli fiúk! Alekszej nem fiú volt, hanem egy harminc feletti férfi, aki tudja, mit akar, és tanul, és dolgozik érte, és *megszerzi*. Megláttam ezt benne azon az első estén, fiatalon és nevetgélősen, amilyen voltam, a vékony, lila ruhámban. Alig tizenöt évesen.

Kilenc hónappal később anya lettem.

Szlavkát a terem hátuljába küldtem, hogy akassza fel a kabátomat, aztán megint Alekszejhez fordultam.

– Nem jöttél el a meghallgatásra. – Törekszem rá, hogy a hangom nyugodt maradjon. Nem fogok rikácsolni, az csak mulattatná. – Majdnem három órát vártam.

Megrántotta a vállát.

– Kiment a fejemből. Elfoglalt ember vagyok, *kroska*.

– Tudod, hogy mindkettőnknek jelen kell lennünk a válás véglegesítéséhez. Nem akarsz házasságban élni velem, Alekszej, akkor miért nem vagy hajlandó megjelenni?

– Kárpótollak majd – mondta Alekszej könnyed hangon, és az egyik barátja, a sorban odébb, elnevette magát az arcom láttán.

– Nem akarja, hogy kárpótold. – Nevetés fodrozódott a hátam mögött, és valaki ezt mormogta:

Majd én kárpótoltatom magam vele!

Alekszej vigyorgott a fejem felett.

– Megszervezek még egy meghallgatást, hogy véglegesítsük a válást – mondtam annyira hűvösen, amennyire csak telt tőlem. – Ha méltóztat sz ott lenni, percek kérdése, és már vége is az egésznek. – Nem élveztem a katyvaszt, amit csináltam az életemből, hogy tizenöt évesen anya lettem, hónapokon belül elhidegültünk egymástól, és huszonegy évesen gyakorlatilag elváltam – de jobb elválni, mint beleragadni abba a hat éve tartó köztes állapotba, hogy sem férjezett nem vagyok, sem egyedülálló.

– Jaj, ne legyél már ennyire dühös, Mila! Tudod, hogy szeretek évodni. – Alekszej játékosan a bordáim közé bökött. Csak hogy ez a bökés még a gypjúblúzomon keresztül is fájdalmas

volt. – Jól nézel ám ki. Szinte ragyogsz... Talán van valami oka, hogy ennyire el akarsz válni? Egy férfi?

Még mindig évődő hangon, játékosan beszélt, de feszültség volt a szavai mögött. Valójában nem kellett már neki, de nem volt kedvére való a gondolat, hogy bárki más igényt tarthat rám. Még kevésbé, hogy megkap.

– Nincs senki – feleltem. Még ha lett is volna valaki, akkor sem mondtam volna el neki. De nem volt. Az egyetemi órák és a tanulmányok, a Komszomol-gyűlések és a Szlavkáról való gondoskodás mellett nagyjából ötórányi alvás jutott éjjelente. Mikor lett volna idő az életemben egy új férfi számára?

Alekszej, továbbra is rám nézve, megforgatta a kezében a pusztát.

– Ez a harmadik évod az egyetemen?

– A második. – A Kijevi Egyetem történelem tanszékén, és keservesen szereztem meg a diákigazolványt, miután egy évig esti tagozaton tanultam, és közben váltott műszakban dolgoztam egy fegyvergyárban esztorgályosként. Akkoriban nagyjából négyórányi alvással működtem, de megérte. Mindent Szlavkáért, az ő jövőjéért és a sajátoméért. – Alekszej, ha sikerül szereznem egy újabb időpontot...

– Alekszej! – kiáltotta valaki az egyik közeli lőállásból, miután végigmért. – Ez a kis feleséged?

A férjem gyorsan átkarolta a vállam, és magához szorított.

– Mondd meg neki, milyen jó lövész vagyok, Szerjózsa! Nem tudom már lenyűgözni. Pont, mint egy feleség, mi? – Alekszej látta, milyen arcot vágok, és odahajolt, hogy az orrával a fületem cirógassa. – Csak évődöm, *kroska*, ne sértődj már meg!

– Jó az embered, nézd meg a TOZ-8-assal!

– Csak egy egyszerű, egylövetű puska – mondta Alekszej, mi közben lefejtettem magamról a karját. – Melkaskának hívjuk.

– Tudom, hogy hívják. – Korántsem voltam szakértő, de jártam már a lőtéren a gyár lövészklubjával, és tudtam ezt-azt a tűzfegyverekről. – A TOZ-8-as névleges lőtávolsága 180 méter, hatékony lőtávolsága 120 méter...

– A TOZ-8-as, torkolati sebessége 320 méter per szekundum, névleges lőtávolsága 180 méter, hatékony lőtávolsága 120 méter – mondta Alekszej, nem figyelve rám. – Itt a zárózat...

– Tudom. Volt már a kezemben...

Alekszej felemelte a puskát, gondosan célzott, és eldördült a lövés.

– Látod? Majdnem tízes.

Olyan erővel haraptam rá a nyelvemre, hogy fájt. Legszívesebben hátat fordítottam volna, felnyalábolom a fiamat, és kiviharzok onnan, de Szlavka elszöszmötölt a fogasoknál, hallgatva, ahogy két férfi hangosan vitatkozik valami politikai kérdésről, és nem akartam úgy távozni, hogy nem kapok semmilyen garanciát. Garanciát arra, hogy a következő meghallgatáson, amit a válsunkat véglegesítendő megszervezek, Alekszej *ott lesz*.

– Azelőtt sosem töltöttél sok időt a lőtéren. Mi ütött beléd, hogy ennyire jó akarsz lenni? – sajtoltam ki magamból a csodálatot a lövészi képességeinek. – Sebész vagy, tudod, mi történik az izmokkal és a szervekkel a lőtt sebeknél. Meséltél nekem arról, ahogy ilyeneket foltoztál be.

– Hamarosan háború lesz, nem tudod? – Alekszej újratöltötte a Melkaskát. – Amikor eljön a nap, mindenkinek fegyvert kell fognia.

– De nem a te háborúd. – Amennyire fel tudtam idézni, apám mindig is a fejét csóválva mondogatta, hogy *egy napon* háború lesz, de még nem lett igaza. – Ha háború jön, *te* nem leszel katona.

A férjem összevonta a szemöldökét.

– Azt hiszed, nem vagyok alkalmas?

– Úgy értem, egy magadfajta sebész túlságosan értékes, hogysem a frontvonalban fecséreld el – mondtam gyorsan, ráébredve, hogy hibáztam. Olyan régóta nem éltem Alekszejjel, hogy elfelejtettem, hogy legyezgetni kell a hiúságát. – Te hadikórházat fogsz vezetni, és nem parancsszóra húzod a ravaszt, mint egy vak majom.

Alekszejnek kisimult az arca, és felemelte a puskát.

– Egy férfi lehetőséget lát a háborúban, Mila. Lehetőséget, ami a hétköznapi életben nem adatik meg neki. Készen akarok állni.

Leadott még egy lövést, ami egy kicsivel a céltábla közepe mellé talált.

– Szép lövés, papa! – lihegte kifulladásra Szlavka, aki futva tért vissza.

Alekszej megborzolta a haját. Két fiatal lány figyelt hátul, az ujjaikkal csavargatták a hajukat, a férjem pedig talán észrevette, hogy csodálattal nézik, mert leguggolt a fia mellé, és így szólt:

– Hadd mutassam meg.

Ez volt a legelső dolog, amit *nekem* mondott. A kis Mila Belovának, aki alig töltötte be a tizenötöt, és vidáman keringett egy huzatos táncteremben, elandalodva a zenétől, a nevetéstől meg a lába körül suhogó lila ruhától. Egy barátnőmmel táncoltam, mindketten a fiúkat stíróltuk, akik a terem túloldalán játszották a nagymenőt, és aztán valami lassabb, formálisabb zene következett... és egy hórihorgas, szőke hajú férfi szépen elhúzott a barátnőtől, és a karja ívébe vont, mondván:

– Hadd mutassam meg! – Később leterítette a kabátját odakint, a táncterem előtt, a fűre, hogy üljek rá, és közölte velem, hogy szándéka szerint egy napon nagy ember lesz. *Tessék róla, hogy Moszkvából Vlagyivosztokig zengjék a Pavlicsenko nevet.* Mosolygott, ekként jelezve, hogy tréfál, de én tudtam, hogy nem tréfál. Nem igazán.

Én már látom is, feleltem nevetve. *Alekszej Pavlicsenko, a Szovjetunió Hőse!* Hevesen lángolt benne az ambíció, annyira hevesen, hogy beleszédültem. Most, miközben ránéztem a lőtér téli félhomályában, eszembe jutott, ahogy később megfogta a kezem, és vezetett, ezt suttogva: *Hadd mutassak valami mást is!* Na igen. Bármennyire ellenszenvenné vált is, még mindig tudtam csodálni benne az ambíció tüzét, de a régi elvakultságomból már egy fíkcarnyi sem maradt.

– Nem, nem – mondta Alekszej Szlavkának, és türelmetlenségre vallott a hangja. – Ne engedd, hogy lógjon a tus, szorítsd bele a vállgödrödbe!

– Túl kicsi még – jegyeztem meg halkan. – Nem elég hosszú a karja.

– Hétéves, meg tud tartani egy puskát férfimódra...

– Ötéves.

– Fejet fel, Szlavka, ne gyerekeskedj! Ne kushadjál le! – csattant fel Alekszej.

– Bocsánat, papa. – A fiam küszködött, hogy megtartsa a súlyos nyírfa tust, nagyon igyekezve a kedvében járni ennek az aranyhajú apának, akit alig látott. – Így?

Alekszej nevetett.

– Nézzenek oda, ijedős, mint egy nyuszi. – Szlavka pufók uj-jára tette a sajátját a ravaszon, és meghúzta. A fiam összerezte a dörrenéstől, Alekszej pedig ismét felnevetett.

– Nem ijedsz meg egy kis pukkanástól, ugye?

– Elég ebből! – Elvettem a puskát, és magam mellé húztam Szlavkát. – Alekszej, Szlavka meg én most elmegyünk. És ha megint megszervezek egy meghallgatást a válás véglegesítéséhez, szíveskedjél ott lenni!

Túl kurtán beszéltem. Vajon szelídnek kellett volna lennem, úgy kellett volna fogalmaznom, hogy *kérlek, legyél ott, vagy meg-tennéd, hogy ott leszel?* Soha egyetlen költő sem kínlódott jobban egy mondat kifaragásával, mint egy olyan nő, aki óvatosan fűzi a szót, és halkán lépdél egy fölényben lévő férfi körül, aki esetleg arra használhatja a kezét, hogy odacsapjon.

Alekszej szeme szúrósan megvillant.

– Köszönetet kellene mondanod nekem, *kroska*. Ki más fog férfit nevelni a kis porontyodból? – Egy pillantás le, Szlavkára. – Emlékszem, amikor kisbaba volt, én meg arra értem haza a tizenkét óras ügyeletből, hogy még ébren van, és sír. *Nem tud aludni*, egyre csak ezt nyafogtad, *nem tud aludni*. Nem úgy, mint én, én bárhol tudok aludni. – Egy pillantás rám, és Alekszej mormogássá halkította a hangját, hogy csak én halljam. – Mit mond ez nekem, Mila?

– Elképzelné sem tudom, miről beszélsz. – Éreztem, hogy Szlavka remeg, miközben az oldalamnak simul, nem értette, mi folyik, de nyugtalan volt. A játékvonata kell neki, tudtam, a nagymamája zsúfolt, lakályos otthona kell neki, a szamovár csillogása, a kanálnyi dzsem, amit anyám a merőkanálból szokott adni neki. Nem akartam mást, csak elvinni onnan, és már készültem Alekszej kezébe nyomni a Melkaskát, hogy indulhassunk, amikor a szavai megállítottak.

– Ez a fiú nem úgy alszik, mint én, ez minden. A haja sem az enyém, a szeme sem... – Alekszej vállat vont, továbbra is halkán beszélt. – Eltűnődik az ember efféle dolgokon egy gyerekkel kapcsolatban.

– Apámra ütött – mondtam fagyosan.

– Valakire ütött. – Alekszej mímelt nemtörődomséggel zsebre vágta a kezét. – Talán ezért akarsz megszabadulni tőlem, Mila. Talán nem új férfi van az életedben, hanem egy olyan, aki akkor is megvolt már, mielőtt találkoztunk...

– Menj, hozd a kabátomat, *morzsik!* – vágtam közbe élesen, egy finom lökéssel a terem vége felé küldve Szlavkát.

– ... mert a fiúra nézek, aki a nevemet viseli, és gondolkodóba esem. – Alekszej a fiunkra – *a fiunkra* – nézett, aki bizonytalan léptekkel megint a fogasok sorához közeledett. – Tényleg gondolkodóba esem.

Még mindig a kezemben tartottam a Melkaskát, amelynek nyírfa tusa ragacsos volt Szlavka ideges ujjaitól. Éreztem, ahogy a körmeim a fába mélyednek. Legszívesebben Alekszej magas járomcsontú arcába vájtam volna vele. Legszívesebben ordítottam volna, hogy senki nem volt előtte, és ezt tudja is, mert az iskolapadból egyenesen az ágyába kerültem, hogy azután kinyomjam magamból a gyereket. De tudom, hogy mihelyt nekitámadnék a férjemnek, elkapná a csuklómat, éppen csak egy kicsit szorítaná túl erősen, és kuncogna, hogy *Nők! Mindig hisztériáznak...*

– Az arcod! – Alekszej a fejét csóválva vigyorgott. – *Kroska*, ez vicc volt! Te nem tudsz nevetni?

– Talán nem – mondtam –, de löni, azt tudok.

Felemeltem a puskát, sarkon perdültem, a célzó szememet használva fedésbe igazítottam az elülső és a hátulsó irányzékot a lőtér legtávolabbi fa céltáblájával, és meghúztam a ravaszt. Csengett a fülem, és miközben leeresztettem a Melkaskát, elképzeltem, hová talált a lövésem: a tízesbe, a férjem összes találatánál beljebb. Csakhogy...

– Szép próbálkozás! – jegyezte meg Alekszej derűsen. – Legközelebb talán még a céltáblát is eltalálok.

A barátai, akik figyeltek bennünket, huhogva felnevettek. Égett az arcom. *Tudok löni*, fakadtam volna ki legszívesebben. Járтам a lőtérén párszor a gyár lövészklubjával, és egészen jól megálltam a helyem. Nem kápráztattam el senkit, de a céltáblát sem vétettem el egyszer sem.

Aznap azonban elvétettem. Mert ideges voltam és dühös. Mert megpróbáltam letörölni a vigyort Alekszej arcáról.

– Nézzenek oda, milyen komoly kislány azzal a nagy puskával! – Alekszej kiragadta a kezemből a Melkaskát, és az ujjával megemelte az államot, mintha egy haszontalan gyerek volnék, csak éppen annyira hátrafesztette a fejem, hogy az már fájt. – Akarsz még egy próbát tenni, *kroska*? Ugorj! – Magasan a fejem fölé tartotta a puskát, mosolyogva, csillogó szemmel. – Ugorj!

Mások is nevetni kezdtek a lőállások vonalában. Hallottam, hogy valaki azt kiáltja:

– Ugorj érte, *kukuska*! Ugrás!

Nem voltam hajlandó ugrálni a puskáért. Szlavka felé fordultam, aki éppen visszaért a vonalhoz a kabátommal, amit megfogtam, és magamra rángattam.

– Tudatni fogom veled, amikor újabb időpontot kapok, Alekszej.

– Ahogy óhajtod. – Alekszej a vállát megvonva nekilátott újratölteni a Melkaskát, és mosolyt villantott a két lány felé, akik figyelték. Láttam, hogy visszamosolyognak. Ez van a fiatal lányokkal: könnyű lenyűgözni őket. A nyurga, magas termettel, az aranyhajjal, a fennkölt ambícióval meg a mohó ábrándokkal. Engem is könnyű volt valaha. De immár huszonegy éves voltam, egy dühös anya, akinek lőporszagú a keze, a megalázottságtól ég az arca, és már nem aléltam el rossz emberek felszíni csillogásától.

SZLAVKA SZOROSAN FOGTA a kesztyűs kezével az enyémet, miközben végigvonultunk Kijev sötétedő utcáin. A vasszínű égboltból hópelyhek ereszkedtek alá csigavonalban, és fennakadtak a szempilláimon.

– Dugd ki a nyelved, és kapjál el egy hópelyhet! – mondtam a fiamnak, de ő hallgatott. – Meleg pelmenyi tejföllel, amikor hazaérünk? – próbálkoztam tovább, de Szlavka csak baktatott a sáros hóban, és időnként megremegett a válla.

– *Morzsik* – hízelegtem szelíden. Ez annyit tett, hogy *kis rozmár* – akkor neveztem el így, amikor még szoptattam. Annyi szent, hogy úgy evett, mint egy rozmár.

– Papa nem szeret engem – mormogta Szlavka.

– Nem veled van baj, *morzsik*. A papa igazából senkit nem szeret, még engem sem. – Éreztem, hogy reszketnek az ujjaim a haragtól a foltozott kesztyűmben. – Nem fogod látni többé

a papát, Szlavka. Nincs szükséged a papára. Van neked bábuskád, gyévuskád. – A szüleim, akik nem helyeselték, hogy otthagytam Alekszejt, de azért visszafogadtak, teljes szívből imádták Szlavkát, gondját viselték, hogy én váltott műszakban dolgozhassak a gyárban, és készülhessek a vizsgáimra. – És itt vagyok neked én, Szlavka. Az anyukád, aki mindig büszke rád.

– De ki fog engem megtanítani lőni? Szükségem van a papára, hogy... – Szlavka elakadt. Csak ötéves volt, nem értette a kifejezéseket, amelyekkel az apja dobálózott aznap: *legyél férfi, férfit faragni ebből a porontyból, túlzásba viszed a babusgatást*. Ő csak annyit értett, hogy az apja szerint híján van valaminek.

Lenéztem a sötét fejére.

– Majd én megtanítalak.

– De te mellé lőtél – böki ki.

Mellé lőttem. Mert hibát követtem el, mert hagytam magam felbőszíteni. De nem lesz több hiba, nem engedhetek meg magamnak többet. Máris hatalmas hibát követtem el, amikor rossz ember karjába omlottam, és majdnem az egész életem kisiklott. Most már van egy fiam, és ha még egy hibát elkövetek, az ő élete is felborul, mint az enyém. Veszek egy mély lélegzetet, és kifújom. – Többé nem lövök mellé. Soha.

– De...

– Rosztjiszlav Alekszejevics! – Hivataloskodón szólítottam meg, miközben megállítottam egy utcai lámpánál, féltérdre ereszkedtem a hóban, és kezembe fogtam a kis vállát. Megint zakatolt a szívem. Nem találtam el a fa céltáblát a lőtéren, de itt most nem hibázhatok. – A mai naptól én leszek a papád. Én leszek a papád és a mamád egyszerre. És mindent megtanítok majd neked, amit tudnod kell, hogy egy napon derék férfi lehess.

– De te nem tudsz megtanítani.

– Miért nem? – Szlavka elbizonytalanodni látszott, én pedig nyomultam tovább. – Tudod, mit jelent derék férfinak lenni, Szlavka?

– Nem...

– Akkor honnan tudod, hogy nem tudlak megtanítani? A nők felismerik a derék férfiakat, ha látják őket. *Főleg, ha előtte egy Alekszej-félével akadt dolguk*. – Senki nem tud jobban megtanítani arra, hogy rendes férfi légy, mint egy rendes nő, hidd el nekem!

Szlavka csak hátranézett a lőtér irányába, és közben hópelyhek fátolyozták azokat a hosszú, sötét szempillákat.

– Meg tudsz tanítani löni? – suttopta.

– Ma ugyan nem találtam el a célt, de ez nem számít. Anyukád már régóta jár időnként a lövészklubba. Egy kis gyakorlással még a haladó mesterlövész-tanfolyamra is felvételt nyerhetek! – Korábban ez eszembe se jutott. Egész embert kívánó egyetemi tanulmányok mellett kinek hiányozna még az aprólékos részletességgel tanított ballisztika és fegyverismeret heti három órában? A lövészet csak egy alkalmi hobbi volt, olyasmi, amit azért csináltam, hogy rendes, öntudatos állampolgárnak mutakozzam, aki részt vesz államilag szervezett szabadidős tevékenységekben. Azért jártam, mert a barátnőim jártak, elpufogtattunk néhány lövészert munka vagy Komszomol-gyűlések után, aztán elmentünk moziba, vagy, ami valószínűbb, hazasiettem Szlavkához. Soha nem vettem túlságosan komolyan.

Ezentúl másképp lesz, határoztam el. Egy haladó mesterlövész jelvény – na, az majd letörli a vigyort Alekszej önelégült arcáról! És, ami fontosabb, meggyőzi Szlavkát arról, hogy én nem egyszerűen csak az ő szelíd, kedves, szerető anyácskája vagyok. Mert annyi mindenre kell még megtanítanom a lövészetén kívül, hogy derék férfit faragjak belőle! Kemény munkára, becsületességre, arra, hogy jobban bánjon az életében szereplő nőkkel, mint az apja valaha is tette... De az a mesterlövész jelvény... Igen. Az jó lesz kiindulópontnak.

Amellett eszembe jutott Alekszej szemének éles, birtoklási igényt kifejező villanása, ahogy rám nézett. Nem kellett neki, de azt sem akarta, hogy bárki másé legyenek.

Talán nem lenne rossz, ha megtanulnám jobban megvédeni magam, mint amennyire most tudom. Ha megtanulnám megvédeni a fiamat.

– Azt mondta, *kisbaba* vagyok – fakadt ki Szlavka. – Nem vagyok kisbaba!

Elszorult a szívem, és szorosan magamhoz öleltem a fiamat. – Nem, nem vagy az. – *Nem vagy kisbaba. Apád egy rohadék. De nekünk nincs rá szükségünk, neked meg nekem.* A fiamnak itt vagyok én, és én mindent meg akarok adni neki. Egy napon lesz saját lakásunk, egész falat beborító könyvespolcunk, jövőnk. Nincs ne-

kem szükségem arra, hogy úgy zengjék a nevem, mint Alekszej ábrándjaiban az övét. Nincs nekem szükségem hírnévre, nagyságra. Csak meg akarom adni a fiamnak azt az életet, amit megérdemel.

Tehát nem követsz el több hibát, szólt az a kemény, belső hang. Én pedig megfogadtam magamban: *Sem ma. Sem holnap. Sem soha többé.*

2. FEJEZET

Csendet kérek! – Egy kardegyenes, sebhelyes homlokú férfi vonult be öles léptekkel, a mellkasán két csillogó Szent György-keresztrel az Oszoviahim mesterlövész iskola előtti udvarra, szemrevételezve bennünket, az új, kék tunikában feszítő, két sorba rendeződött hallgatókat. Hagyta, hogy elnyúljon a csend, miközben aláhullott néhány hópehely az acélszín égből, amíg nem kezdtünk feszengve toporogni a bakancsos lábunkkal, aztán fegyverdörrenéshez hasonlatos hangon ismét megszólalt. – Úgy hallottam, maguk mind egész jól lőnek. De egy jó céllövő még nem mesterlövész.

Lenin szerelmére!, gondoltam, kölcsönvéve apám gyakori kifakadását, mely olyankor hangzott el, amikor a húgommal nem hagytunk nyugtot neki. Én nem azért vagyok itt, hogy *mesterlövész* legyek, hanem azért, hogy elvégezzem a lövésztanfolyamot, és megszerezsem a jelvényemet, bizonyítandó, hogy éppúgy méltó vagyok a fiam apjának szerepére, mint az anyjáéra. Lepillantottam a követelményekre, amelyeket a kezembe nyomtak, amikor aznap reggel, az első napomon megjelentem: húsz óra politikai oktatás, tizennégy óra alaki kiképzés, kétszázhusz óra lőfegyveres kiképzés, hatvan óra taktika... Biztatóan tudományosnak tűnt az egész, ami nyugtatólag hatott rám. Történelem szakos hallgató voltam, azt szerettem, amikor az akció és az erőszak szigorúan a könyv lapjaira korlátozódik.

Most azonban a sebhelyes oktató fel és alá lépdelve *mesterlövészekről* beszélt.

– Ööö – a mellettem álló lány – csak három lány volt ebben az osztályban – felemelte a kezét. – Én nem azért vagyok itt, hogy mesterlövész legyek. Azért vagyok itt, hogy részt vehessek magasabb szintű versenyeken, és megszerezsem a Szovjet Sport Mestere minősítést.

– Békeidőben céltáblákra lövöldöznek versenyeken – mondta nyugodtan az oktató. – De egy nap háború lesz, és maguk a fa céltáblákat emberi szívekre cserélik.

Még valaki, aki úgy beszél, mint apám, mindig a fejét csóválva, mondván, *háború lesz*. Nekem ez furcsamód segített oldódom: már nagyon hozzászoktam az olyan emberekhez, akik minden készségre olyan szemmel tekintettek, hogy mennyire lehet hasznos háborúban, de a lány, aki a kérdést feltette, csalódottnak tűnt. Leeresztette a kezét, az oktató pedig tovább beszélt, ide-oda futtatva a tekintetét a két sorba rendeződött hallgatókon.

– Egy *mesterlövész* több, mint egy céllövő. Egy mesterlövész türelmes vadász, egyetlen lövése van, és ha elhibázza, az életével fizethet érte.

Ekkor éreztem, hogy kihúszom magam. Ez a sok tananyag és tanóra vajon igazából mind arról az egyszerű dologról szól végeredményben, hogy hibázni nem szabad?

Na. Ezt értettem.

– Nem fecsérlem az erőmet idiótákra és huligánokra – folytatta az oktató, és hó ropogott a csizmája alatt. – Ha egy hónap alatt nem győznek meg arról, hogy képesek elsajátítani a készségeket és a rafináltságot, amelyek egy mesterlövész számára szükségesek, kiteszem magukat a tanfolyamról.

Még jobban kihúztam magam. Mert ott, abban a pillanatban tudtam, hogy ha bárkit is hazaküld, az nem én leszek.

HIBÁZNI NEM SZABAD.

Kétévi tűzfegyver-működéstudomány és gyakorlatozás az egyetemi óráim közé préselve: lehúztam két órát a Kijevi Egyetemen régészet és etnográfiai alapok előadásokon, aztán magamra rángattam a kék tunikámat, és szerda esténként két órán át gyakoroltam a Moszin-Nagant katonai puska összeszerelését és szétszedését („Mi ennek a neve, Ljudmila Mihajlovna?” – „Háromvonalas, instruktor elvtárs.”). Egyenesen Komszomol-gyűlésről érkeztem, ahol felháborodva taglaltuk a spanyolországi Guernica német bombázását, aztán eltöltöttem három órát az Emeljanov távcsöves irányzékkal („Ismeresse a részeit, Ljudmila Mihajlovna!” – „274 mm hosszú, 598 gramm súlyú, két forgatható henger alkotja...”). Két év, sok-sok elméleti és gyakorlati

óra – ballisztikai táblázatok memorizálása, a gyakorlati órák, amelyeken megtanultuk, miben különbözik a Szimonov-modell és a Tokarev-modell a Melkaskától és a háromvonalastól – és mindez egyetlen dologra futott ki.

Hibázni nem szabad.

– Ott az az építési terület – mondta az instruktorunk, egy háromemeletes házra mutatva, amely félkész állapotban magasodott a Vlagyimir utcában. – Milyen pozíciót foglalhatna el, hogy kiiktassa az építésvezetőt, aki ide-oda szaladgál a pallókon az emeletek között? – Felsoroltam minden ajtónyílást, minden látótengelyt, minden ablakot, és aztán éreztem, hogy könny csípi a szememet, amikor az instruktor az ablakrésre, a lépcsőházra és a harmadik emeleti párkányra mutatott, amelyek elkerülték a figyelmemet.

– Figyeljen jobban! – mondta az instruktor hidegen. – Jöjjen vissza ide két nap múlva, és vizsgálja meg, hogyan változott a helyszín! Vegyen figyelembe minden új falat, ami a helyére kerül, minden bedeszkázott ablakot, minden belső falat, ami megjelenik! Az élet gyors tempót diktál, de nem a távcsövön keresztül – valami mindig meghúzódik a háttérben, vagy előtérbe kerül, ezért mindig az egész képet kell nézni, a legapróbb részletekig.

Kurtán bólintottam. Az instruktor kétszer annyi időt töltött az én hibáimmal, mint bárki máséival – a másik két lány csak egy-egy bólintást kapott! –, és éreztem, hogy kezdek elvörösödni a kék gallérom felett. Úgy tűnt, hogy észrevette ezt, és megvetően hátat fordított. Éreztem, hogy résnyire húzódik a szemem, és két nappal később három órát töltöttem azzal, hogy megjegyezzek azon az építkezésen minden apró részletet, nem hagyva ki egyetlen sem, amikor az órán eldaráltam őket.

Hibázni nem szabad. Beleégtek ezek a szavak az agyamba. Megannyi lehetőség adódik ebben az életben, hogy az ember hibázzon – hogy *kudarcot valljon*. Anyaként folyvást azzal küszködtem, hogy megtaláljam a fiam nevelésének tökéletes módját: ne legyek se túl elkényeztető, se túl szigorú. Egyetemi hallgatóként folyvást azzal küszködtem, hogy megtaláljam az egyensúlyt, amivel osztályelső maradok: makulátlanul jegyzetelő, felkészülten vizsgáló, rátermett kutató. Szovjet nőként folyvást küszködtem, hogy megfeleljek a korom ideáljainak: eredményes dolgozóként, közösségi emberként, leendő párttagként. Megannyi átmenet

ezen apró, mozgó célpontok között, megannyi hibalehetőség... De amikor az utolsó egyetemi eladás után sebbel-lobbal a lőtérre érkeztem, mérgesen magamnak szegezve a kérdést, hogyan vizsgálhattam történelemből ötös helyett csak négyesre, félre tudtam tenni mindent, tudván, hogy itt legalábbis egyszerű eltalálni a célt, ez a dolog fekete-fehér, nem homályos szürke. Vagy eltalálja az ember a tízest, vagy elhibázza.

– Játék! – kiáltotta a sebhelyes instruktor. A szombati óráinkat kezdte a szabadban tartani, amikor rátértünk az álcázási ismeretekre: hogyan rejtőzzünk el bozótosban vagy facsoportokban vagy télvíz idején hókupacokban. Ismét tél volt. Kaptunk egy félórás ebédszünetet egy jégcsapokkal ékes nyírfacsoport ágai alatt, toporogtunk a bakancsos lábunkkal, a fiúk valami melegítő italt tartalmazó flaskát adogattak egymásnak. Az instruktorunk elővett egy szatyornyi üres limonádés üveget, és nekilátott félbehasított lécekre tűzdelni őket, olyanképpen, hogy az elkeskenyedő nyakuk nézett felénk, miközben nehézkesen összeszedtük magunkat, és felsorakoztunk a puskáinkkal. – A játék neve *üveg-aljazás* – mondta, miután felegyenesedett a guggolásból, és csatlakozott hozzánk. Módszeresen nekikészült a saját lövésének, és amikor tüzelt, szisszenések és fütttyentések sorozata hallatszott: úgy lőtte át az üveg talpát, hogy a lőszer nem ért a nyakhoz, sem az oldalfalhoz. – Utánam tudja csinálni valaki? – kérdezte kihívón, és megcsillant a szeme a sebhely alatt.

Megesküdtem volna, hogy a pillantása szándékosan és incselkedően időzik el rajtam, de én csendesesen álltam, a puskámra támaszkodva, és engedtem, hogy a fiatalabb fiúk tülekedjenek előre. Elemeztem a hibáikat: nagyon ki akarták vágni a rezet, és túlságosan gyorsan lőttek.

– Maga nem akar próbát tenni, Ljudmila Mihajlovna? – Az instruktor hangja a vállam mellől hallatszott, a lehelete fehéren gomolygott a hideg levegőben. – Vagy inkább hátul álldogálna, mint egy próbababa? – Új télikabátom volt, sötétkék, fekete szőrmegallérral, amit anyám fáradtságosan vágott ki egy molyrágta sálból, majd felvarrta, hogy úgy simuljon a nyakam köré, mint egy barátságos cobolyprem, és az osztály egész délelőtt engem ugratott, mondván, túl elegáns, túl puccos a megjelenésem ahhoz, hogy fegyvert cipeljek.

Az instruktor gunyoros megjegyzésével nem törődve a puffogtató fiúk felé intettem a fejemmel.

– Nem csatlakozom hozzájuk, mert kérkednek. Egy puska nem erre való.

– Talán a jó ösztön beszél magából – mondta az instruktor. – Megmutatni magunkat... ez veszélyes egy mesterlövész számára. Az ember addig sebezhetetlen, amíg láthatatlan.

– Én céllövő leszek, nem mesterlövész.

– Szóval akkor nem a jó ösztönből fakadóan marad hátra. Nem a kérkedéstől ódzkodik, hanem csak... tart tőle, hogy alulmarad. Tart tőle, hogy *hibázik*.

Vettem rá egy lapos pillantást, majd a lőállások vonalához lépve letérdeltem, és a jobb sarkamat megvetve magam mögött, a vállgödörbe illesztettem a puska tusát. Mutatóujj a ravaszon, tusgerinc az arcomnál, a puskát a behajlított könyökömnél a szíj tartja, miközben a bal térdemre támaszkodom, és közelebb csúsztatom a kezemet a csőtorkolathoz, hogy még stabilabb legyen a támaszték. A távcsövön keresztül szemügyre veszem a hasított lécebe tűzött üveget. Még négyszeres nagyításban sem látszott nagyobbak, mint a pont egy mondat végén – egy írásjel, nagybetűs méretben. De nem hátráltam meg. Tüzelttem, és a torkolatűz villanásakor eszembe jutott, ahogy elhibáztam a lövést, miközben Alekszej nézett.

Ezúttal azonban, amikor leeresztettem a puskát, azt láttam, hogy az üveg talpa gyémánt alakú üvegszilánkokká fröccsenve szóródott szét a havon... és a nyak sértetlen maradt.

– Szép – mondta az instruktor nyugodt hangon. – Meg tudja ismételni?

Éreztem, hogy mosoly terül szét az arcomon, és alig hallottam az osztálytársaim tapsát.

– Igen.

Ez volt az első nap, amikor hallottam: a dalt, amit egy puska képes énekelni a kezemben, miközben a tusát erősen a vállgödörbe szorítom, és az ujjam rágörbül a ravaszára. Valamiképp elillantam a gyerekesen, harsányan pózoló osztálytársaim közül, és egy csendes helyen találtam magam – egy szigeten, távol ettől a harsány, mókával és játékkal teli atmoszférától. Kizártam min-

dent, az egész világot, hogy halljam a dalt, amit a háromvonalas énekel a kezemben.

Azon a délutánon egymás után zsinórban három üveg talpát lőttem ki, minden lövésnek aprólékos gonddal nekikészülve, egyetlen üveg nyakát sem sértve. Vártam, hogy az instruktor mondjon valamit, valami *fitymálót* akár, de ő odalépett hozzám, és meglepetésemre szeretetteljesen megölelt.

– Jól van, hosszú hajú szépségem – mondta, rántva egyet a derékig érő copfomon. – Tudtam, hogy nyerni fog.

Pislogtam.

– Tudta?

– Aki sokat kapott, attól sokat várnak – idézte.* És aznap, amikor egy évvel később befejeztem ezt a tanfolyamot, adott nekem egy dedikált példányt a könyvecskéjéből, az *Instrukciók mesterlövészeknek*-ből, amelybe egyszerűen ennyit írt: *Ne hibázzon, Ljudmila Pavlicsenko!*

– Ez nem akármilyen teljesítmény, *maliska* – mondta apám aznap este, amikor hazaértem, és büszkén megmutattam a bizonyítványom. – A lányomból veszélyes nő lett!

– Aligha, papa. – Mindkét arcát megpusziltam az én komoly, megbízható apámnak, aki a gabardin szolgálati zubbonyában feszített, melyet még mindig szívesen hordott, jóllehet már régesrég véget érték a katonaevei, büszkén viselve a mellkasán a Vörös Zászló érdemrendet, miközben a kezével egy csésze gőzölgő teát dajkált a konyhaasztalon. Láttam, ahogy segített Szlavkának megírni a leckéjét. Amennyire fel tudtam idézni, nekem is annál az asztalnál segített leckét írni. Még amikor nem is érkezett haza a munkából éjfél előtt, akkor is mindig talált időt, hogy leüljön a gyerekeivel, átnézze a feladataikat, és meghallgassa a gondolataikat – még olyankor is, ha felidegesítettük, és felnyögött, mondván: *Lenin szerelmére, kihozzátok a sodrából az öregembert!*

Szlavka végigsimított az ujjával a lövészbizonyítványom kerék pecsétjének ívén.

– Taníthatlak, amikor csak szeretnéd – mondtam, miközben az ölembe vontam, és megpusziltam a csokoládébarna haját,

* Lukács 12,48, Károli Biblia. Az idézet nem egyenes: „És valakinek sokat adtak, sokat követelnek tőle” – a ford.

amely ugyanolyan volt, mint az enyém és a papáé. – Elmenjünk a lőtérre?

– Talán majd amikor úttörő leszek – felelte Szlavka nagyon komolyan. – Amikor megkapom a piros nyakkendőt.

– Amikor idősebb leszel – értettem egyet. Nem szegte kedvem, hogy egyelőre nem veti szét a tanulási vágy. Birtokában vagyok a készségeknek, amelyekre szükségem lesz, amikor készen áll, és ez az, ami számít. – Lássuk azt a feladatot, *morzsik!* – mondtam aztán. – Növényélettan, ezt nagyon szerettem, amikor annyi idős voltam, mint te. Fel tudod sorolni nekem egy levél összes részét?

Hallgattam a hangját, amíg haza nem érkezett anyám, karsún, ragyogó mosollyal, és lelkendezve rá nem vetette magát a bizonyítványomra. Büszke volt, de egy kicsit zavarba is jött:

– Mire jó egy ilyen dolog, *maliska*?

– Megtanított arra, hogy ne hibázzak – feleltem őszintén.

– A lövészetben?

– Semmiben.

ÉS EZ A TITKOM, ha kíváncsiak. Azok, igaz? Mindenki az, amikor először találkozik velem. Még Eleanor Rooseveltt is kíváncsi volt, amikor 1942 augusztusában megismerkedtünk a Fehér Ház lépcsőjén. Láttam a szemében. Hogyan lesz egy olyan lányból, mint én – egy anyából, egy egyetemi hallgatóból, egy történészjelöltből – mesterlövész, aki több száz embert öl meg? Mi a titka?

Alig akad bárki is, aki nyíltan nekem szegezi ezt a kérdést. Részben félnek, hogy felbőszítenek, és rákerülnek az eredménylistámra – de többről van szó ennél. Az emberek szeretik a háborús hősokeket, de egy ilyen hősnek tisztának, tiszteletre méltónak, fehér palástot viselőnek kell lennie. Nyíltan harcol, napfényben, szemtől szemben az ellenséggel. Szemből veszi a halált. Amikor valaki (kiváltképp egy nő) úgy szerzi meg a csillagait, ahogy én tettem, az emberek megborzonganak. Aki éjjelente jár-ke, homályban lapul, a puskája távcsőven keresztül néz gyanútlan arcokat – olyan emberekét, akik nem tudnak a létezéséről, én viszont látom, hogy megválták magukat reggel borotválkozás közben, és jeggyűrűt viselnek –, ha én mindezt tudom, és azután meghúzom a ravaszt, ők pedig halottak, mielőtt hallhatnák a dörrenést...

Nos. Aki ezt újra és újra meg tudja tenni, és mégis képes éjjelente aludni, annak biztosan van egy sötét oldala.

Ebben nem tévednek.

De tévednek azzal kapcsolatban, hogy *ki az*, akinek ilyen sötét, kiaknázásra váró oldala van. Azt gondolják, hogy egy magfajta bizonyára természeténél fogva abnormális, puskacsövet rágcsált a bölcsőjében, ötévesen vadászott, nyolcévesen farkast ölt, és kifejlett formájában Szibéria (persze, hogy Szibéria) vadonjából bukkant elő. Az amerikaiak kiváltképpen szeretnek engem így elképzelni – mint egyet a sötét mítoszokban szereplő fagyos orosz nők közül, aki véres foggal, véres kézzel mászik elő valami hóborította, pokolbéli tájból. Szeretnek úgy elképzelni, mint egy született gyilkost.

Aztán meglátnak engem: a kis Mila Pavlicsenkót a széles mosolyával és a könyvekkel degeszre tömött táskájával, az egyetemistát Kijevből, aki túlságosan is vidáman mesél róla, hogy egy napon történész szeretne lenni, és képeket mutogat a rajongva szeretett, pufók arcú kisfiáról – és elszontyolodnak. Ez lenne a Halál Asszonya? Ez a mesterlövészlány a fagyos északról? Milyen csalódást keltő!

Vagy – és ez a második reakciónk, aminek sosem adnak hangot – milyen nyugtalanító. Mert ha még ennek a kis huszonhat éves könyvtári kutatónak is van egy ilyen sötét oldala, akkor vajon ki mindenkinek van még?

Nem tudom.

Csak azt tudom, hogy az enyém akkor kelt fel, amikor ráébredtem, hogy nincs helye az életemben hibáknak. Amikor ráébredtem, hogy nem hibázhatok, soha. Amikor hallottam a puskát énekelni a kezemben, miközben a nyakán keresztül kilőttem az üveg talpát, amely gyémántokhoz hasonlatos szilánkokká fröcscent szét... és ráébredtem, ki lehetek, és miként.

3. FEJEZET

1941. június

Odessza

Nagy divatja lett a hazafias memoároknak – ahogy a párt mondja, népszerűek, tanulságosak és hasznosak a közmorál szempontjából (még ha némiképp álmosítóak is). De ha valaha is memoárt kellene írnom, kénytelen lennék jócskán módosítani a történetemet, vagy egyszerűen teljesen kihagyni részeket, mert Ljudmila Pavlicsenko életével kapcsolatban sok-sok dolog soha nem fog bekerülni semmilyen memoárba. Vagy legalábbis a hivatalos változatba nem.

Például a beszámolóim arról a napról, amikor a Szovjetunióban kitört a háború. Egy hivatalos memoárban talán az állna, hogy „Aznap, amikor Hitler megindította a támadást, egy Kom-szomol-gyűlésen vettem részt, és a feladataimon gondolkoztam, amelyek majd leendő párttagként rám hárulnak.”

Az igazság? A nem hivatalos verzió? Egyetemi hallgató voltam Odesszában, és a tengerparton időztem.

„Maguknak van *tengerpartjuk*?” El tudom képzelni, ahogy az amerikaiak elfintorítják az orrukat. Azt hiszik, hogy Oroszország semmi egyéb, csak hatalmas, kietlen hómező, amely csillog a fehér, téli éjszakákon – nincsenek tengerpartok, nincsenek nyári napok, csak jég és farkasok. Igazából ránéz a térképre bárki is? Odessza jóval délebbre fekszik, mint Párizs, München vagy Bécs; és az a júniusi nap gyönyörű volt, tisztán kékllett az égbolt a forróságban, és a Fekete-tenger hatalmasan, csillogva-sziporkázva nyúlt a messzi látóhatár felé.

Nem terveztem, hogy úszni megyek, de a barátnőm, Szojfa, előző nap rám pirított, miközben a végeérhetetlen műszak utolsó óráját húztuk le az odesszai közkönyvtár kiadó pultjánál.

– Vika és Grigorij végre visszajöttek Moszkvából, és mind ki-megyünk a strandra.

– Én a szakdolgozatomon ügyködöm. – A jegyzeteimet lapozgattam a pultnál, mivel éppen nem volt olvasó, akivel foglalkoznom kellett volna. Nem sokkal a mesterlövész-bizonyítványom megszerzése után letettem a negyedéves vizsgáimat az egyetemen, mindet jeles és jó eredménnyel. Valahányszor belső megerősítésre volt szükségem, elővettem az indexemet, és nézegettem. Mila Pavlicsenko ugyan tizenöt évesen lett anya, de az élete ismét sínen volt, és türelmes kis vonat módjára pöfögött, sorban érintve az előre meghatározott állomásokat. Első állomás: diplomaszerezés a Kijevi Egyetemen. Második állomás: ez a munka az odesszai közkönyvtárban kutató könyvtárosként, miközben minden héten pénzt küldök haza Szlavkának. Következő állomás: befejezni a szakdolgozatomat.

– A tenger, Mila! – édesgetett Szojfa. – Téged szólít, te borzalmas kis könyvkukac!

– Engem Bogdan Hmelnickij szólít.

– Nekem ne emlegesd a szakdolgozatodat! Egy szót sem akarok többé hallani Bogdan Hmelnickijről meg arról, hogy Ukrajna 1721-ben csatlakozott Oroszországhoz...

– ... igazából 1654-ben.

– ... vagy a perejaszlavi tanács tevékenységéről.

– Az egy *lenyűgöző történet* – mondtam kissé méltatlankodva. Immár a könyvtár egész személyzete jól ismerte a szakdolgozatom témáját, de valahogy senki nem találta izgalmasnak. Szojfa rendszeresen azzal fenyegetőzött, hogy a megsemmisítőbe dobja a számárfüles jegyzeteimet, én azzal fenyegettem, hogy feldugom a rúzsát az orrába. Ez egy ilyen barátság volt.

– Ha a Kozák Hetmanátus nem lép szövetségre a központosított orosz állammal, sosem jött volna létre a rendes, egyesített...

– Mila, senkit nem érdekel. Gyere úszni holnap!

Szóval, ott voltunk a tengerparton, a csíkos törülközők kiterítve a napon, a homokban egy vesszőkosár, tele limonádéval. Gyerekek futkostak sikongatva, homok szállt a lábuk nyomán,

de én csak hanyatt dőltem a tengerészkék úszódresszemben, ami a combomnál lötyögött rajtam. Az arcomat a napnak fordítva a hullámok andalító morajlását hallgattam, és arról a napról ábrándoztam, amikor elkészül a szakdolgozatom, megkapom a diplomámat, és történész leszek Moszkvában. Lesz egy lakásom, nem messze a Gorkij parktól, ahová korcsolyázni viszem Szlavkát, és cukorral meghintett poncsikot veszek neki papírtölcsérben...

– Menjünk ma este operába! – mondta Szofja, lesöpörve a homokot a lábáról. – *La Traviata*... Vika kapott tiszteletjegyeket.

– Kölcsönvettek a *Hattyúk tavából*, hogy több legyen a táncos a második felvonás cigánytáncában – mondta Vika, a szemét forgatva. Félszólista volt az odesszai balettnél, most tért vissza a moszkvai Bolsoj iskolából. Még a húszat sem töltötte be, de máris kapott egy, a táncosok körében szokványos becenevet – Csalogány vagy Szitakötő, már nem emlékszem, melyiket. Azt hiszem, inkább szitakötőre hasonlított a hatalmas kidülledő szemével meg a végeérhetetlen, inas végtagjaival. – Utálom azokat a kis baletteket az operákban – füstölgött Vika. – Igénytelen koreográfia...

– Sznob vagy – jegyezte meg évődőn a fivére, Grigorij, homokot fricskázva rá. Mind úgy találtuk, hogy Vika időnként fárasztó tud lenni, de rajongtunk az ikertestvéréért, aki szintén táncos volt, ám ezt nem érezte oknak az örökös *finnyáskodásra*. – Menjünk el vacsorázni előadás után! Amikor megszabadulok a sminktől meg a táncruhától, mindig olyan éhes vagyok, hogy meg tudnám enni Vika balettcipőjét.

– Te mindentől megéhezel – korholta Szofja, amitől elszorult a szívem, mert én is mindig ezt mondogattam Rosztyiszlavnak. Az immár kilencéves, tömzsi és sötét hajú, tűzrőlpattant kisfiam örökösen oda-odaszaladt hozzám hol egy kavicsal, amiben kvarcsík díszlett, hol egy fakéregdarabbal, melyen egy görcs Sztálin elvtárs arcélére hasonlított, hol egy békaporonttyal, amit óvatos kézzel dajkált. Hónapok óta nem láttam, azóta, hogy eljöttem Kijevből elfoglalni az odesszai könyvtárban a kutatói állást. Nem kell lehunynom a szemem, hogy lássam őt az állomás peronján, ahogy a többi hozzátartozómmal együtt szorongatja a kezemet.

– Magaddal vihetnél – kérlett. – Segíthetnék neked a munkádban.

– Nem fog sokáig tartani, *morzsik* – ígértem, miközben szorosán magamhoz öleltem, és próbáltam nem sírni. Soha nem szakadtam el tőle még két hétre sem, és ez most legalább négy hónapos távollétnek ígérkezett. De általa út nyílt előttem egy oly gondosan eltervezett jövő felé: a moszkvai lakás, a történészi állás, a függetlenség és biztonság felé. – Érted csinálom – mondtam a fiamnak –, érted csinálom az egészet – és felcipeltem a könyvekkel teli táskámat a vonatra, mielőtt sírva fakadhattam volna.

És most ott hevertem a strandon egy tündökletes napon, amely mégsem volt annyira tündökletes, mint lehetett volna, mert a fiam nagyon távol volt tőlem.

Vika tovább panaszkodott.

– Az operák balettvariációi abból állnak, hogy piros tüllszoknyában ide-oda libben az ember. A képzésem elfecsérlése...

– Hagyjuk már, Vika! Nem arra kérnek, hogy izzadj egy esztergapad fölött egy gyárban.

– Ez is ronda, izzadós munka!

– Én dolgoztam esztergapadnál, gyárban – tiltakoztam. – Nem volt ronda. Igazából majdhogynem szép volt. – Akkoriban, amikor Szlavka még kisbaba volt, és éppen csak, hogy abbahagyta a szopást. Miközben az esztergapadnál dolgoztam, ki-kifésülve a volfrámacél forgácsot a szorosra font hajamból, és az járt a fejemben, vajon visszakerülök-e még valaha is az iskolapadba, rájöttem, mennyire szépek találok azokat a kékes-lilás fémforgácsokat, amelyek kikanyarodtak a penge alól.

– Szép? – Vika megvető képet vágott.

– Nem számít, milyen kemény a fém, az emberi erőnek megadja magát – vágtam vissza. – Minden megadja. Csak meg kell találni az alkalmas fegyvert.

A táncosnő horkantott egyet, de az ikertestvére felvonta a szemöldökét.

– Ha már szóba kerültek a fegyverek...

– Nem fogok átlőni egy kártyalapot, hogy megnyerjek neked egy fogadást – mondtam azonnal hárítón. Miután megszereztem a haladó lövészbizonyítványt, rendszeresen gyakoroltam a lőtérren, hogy ne jöjjen ki a gyakorlatból, de továbbra sem szerettem felvágni. A lövészet ennél több tiszteletet érdemelt.

– Ugyan már, Mila! – Grigorij elmosolyodott, amitől göd-röcskés lett az arca. Egész nap flörtölt velem, és bizony, jól nézett ki, a csodásan izmos lábával, amilyen minden táncosnak lenni szokott... de hát még gyerek volt, csak tizennyolc éves. Igen nagy ám a különbség egy tizennyolc és egy huszonnégy éves között! Mivel nagyon fiatalon szültem, mire visszakerültem az iskolába, a diáktársaim mind öt-hat évvel fiatalabbak voltak – időnként vén banyának éreztem magam hozzájuk képest. Immár sok táncmulatságra és összejövetelre jártam, de a férfiak közül, akikkel találkoztam, egy sem vált hosszú távú kilátássá. A fiúknak az egyetemen, akik a Komszomol-gyűlések után moziba invitáltak, csak a szórakozáson járt az eszük, nekem pedig gyerekelem volt és tervezésre váró jövőm. Ami az idősebb férfiakat illeti, akikkel találkoztam olykor, őket már mind túlságosan is lekötötte a saját jövőjük, és nyilvánvalóvá tették, hogy ha a viszonyunk komolyra fordulna, elvárják tőlem, hogy mondjak le a sajátomról.

Később fogok romantikázni, mondogattam magamnak, valahányszor a magány túl gyötrelmessé vált. *Most a diploma megszerzése az első*. Miután hibamentesen megjárok még néhány állomást a vonatom útján, miután a még mindig függőben lévő válásom ügye végre lezárul...

Alekszej a harmadik meghallgatásra egy kicsit sem jött el jobban, mint az első kettőre, de amikor egyetem után lélegzethez jutok egy kicsit, hogy végre elrendezzem ezt az egészet, akkor majd elkezdhetek keresni egy megfelelő embert, akivel megoszthatom az életemet és a Szlavkáét. Amikor majd jobban megvetem a lábam, lesz idő férfiakra, családra, több gyerekre – minden egyébre.

Amikor fiatalok vagyunk, és nem ismerünk mást, csak békét, feltételezzük, hogy mindig lesz idő mindenre.

– Kerítsünk ebédet! – Szofja rám legyintett a törülközőjével. – Vagy meg fogom enni Vikát csontos szűnyoglábastul-minde-nestül. Gyerünk!

Az a nap! Egy csapatnyi összehomokozott, nevetgélő fiatal, akik a nyári ruhájukat, az ócska zakójukat gombolgatják a nedves úszódresszük felett, összehajtogatják a törülközőiket, és a Puskin utcai csebureki-kávézó felé veszik az irányt. Ahogy csorgó nyállal várjuk, hogy kihozzák a sült húsos-tésztás táljainkat. Vika bejelenti, hogy nem eszik semmit, mert ha csak egyetlen grammot is

hízik, elveszíti a címszerepet a következő évad *Huszárkisasszonyá-*ban. A fivére közli vele, ha tovább panaszkodik grammokról és kilókról, fejre fogja ejteni a legközelebbi pas de deux-ben. Szofja szívószállal hideg birsalmalevet szűrcsölget. Nekem az jár a fejemben, hogy ki kell egészítenem a szakdolgozatomat egy lábjegyzettel. Körülöttünk a kávézóban ebédelők, strandolók, ragacos gyerekek és barnára sült anyukáik zajos, vidám zsongása. Az utolsó nap, az *utolsó* pillanat, amely után ennek az egésznek a helyébe a pokol lépett – amely után fordult a kerék, és valamennyiünket a levegőbe repített, a gondosan felépített terveinket körülöttünk záporosó módjára aláhulló gyémántos szilánkokká zúzva. Vika nem fogja eltáncolni a következő évadban a *Huszárkisasszonyt*, Grigorij nem lesz többé a partnere grand játékban, Szofja nem fog többé napos délutánokon világoszöld birsalmalét kortyolgatni, én pedig nem fogom megvédeni a szakdolgozatomat Bogdan Hmelnycikjéről, Ukrajna 1654-es csatlakozásáról Oroszországhoz és a perejaszlavi tanács tevékenységéről. Egy éven belül az asztalunk körül ülők fele halott lesz.

Mindez egy közlemény miatt, amely harsogva szólt a hangszóróból, közvetlenül odakint, az utcán, késként vágva el a kávézóbeli csevegést, és arról tájékoztatva mindenkit, hogy ma, hajnali négykor, Németország támadást indított a hazánk ellen.

Úgy dermedtünk meg mind, akárha lövés talált volna el bennünket. Odakint ugyanez történt, minden fej a hangszóró felé fordulva figyelt Molotov elvtárs szavaira. *Mindannyiunknak meg kell követelnünk magunktól és másoktól az igazi szovjet hazafihoz méltó fegyelmet, szervezettséget és önfeláldozást, hogy kielégítsük a Vörös Hadsereg, a Flotta és a Légierő minden szükségletét, biztosítandó a győzelmet az ellenség felett.* Izgatottnak, de határozottnak tűnt. *A győzelem a miénk lesz!*

Nem beszélt sokáig. Éppen csak annyi ideig, hogy átrendezze a világot.

Azonnal beszélgetés moraja csendült, de mi négyen döb-benten néztünk egymásra az asztal körül. *Szlavka*, gondoltam. *Szlavka...* Senki nem mozdult az asztal körül, amíg meg nem érkeztek a tányérjaink a sístergőn forró cseburekivel meg a palack szalmasárga borral, és hirtelen mind egyszerre szólaltunk meg.

– Milyen messzire jutottak? – Szofja émelyegni látszott. – A hitleristák.

– Bevonulok – jelentette ki Grigorij.

– Dehogyan vonulsz be! – csattant fel Vika, és a szeme a döbbenettől jobban kidülledt, mint valaha. – Művészeket nem soroznak be... ugye?... Szóval nem fogod az ágyúk elé vetni magad.

– Én talán bevonulhatok egészségügyisnek – jegyezte meg Szofja, bátornak próbálva látszani, de inkább ijedtnek tűnt. Én csak bámultam a tányéromat. *Szlavka*... A háború borzalmakat hoz a gyerekek életébe. Kenyérhiány, bombariadók, többsaroknyira nyúló sorok. A szüleim még mindig emlegették a legutóbbi háborút meg a szörnyű viszontagságokat, amelyek követték...

Vika talpra szökkent, vasvilla tekintettel meredve a fivérére.

– Nekem ma este még táncolnom kell a *Traviatában*, invázió ide vagy oda. Majd utána találkozunk.

– Vika... – Grigorij az ikertestvére után szaladt, hátrahagyva Szofját és engem, akik egymásra meredtünk.

– Akár el is mehetnénk ma este az operába – szólalt meg végül a barátnőm. – Bármi történik is, egyelőre még nem történik. Nem itt.

De a látóhatáron túl nagyon is. És nem is olyan sokkal a látóhatáron túl. Később megtudtam, hogy a német légitámadások egészen Leningrád közelébe, Kronstadtig és a krími Szevasztopolig értek. A kávézó előtt a Puskin utca kezdett megtelni, emberek gyűltek a hangszóró alá, és vitatkoztak.

De még akadtak anyák, akik a strandra tartottak az izgatott gyerekeikkel, párok, akik kéz a kézben andalogtak a Primorszkij sétányon. Továbbra is szépséges, nyári délután volt, senki nem akarta pusztán a háború kitörése miatt sutba dobni a tervét, hogy moziba megy, színházba, koncertre. Nem tudtam eldönteni, hogy ez vajon vak csökönyösség, vagy az orosz mód: leszegni a fejet, és egyszerűen csak masírozni előre. Még akkor sem tudtam eldönteni, amikor aznap este Szofjával elfoglaltuk a helyünket az odesszai színház első emeletén, a tizenhatos páholyban, és a színpadot figyeltük, miközben suttogva felcsendültek Verdi *Traviatájának* nyitóhangjai. Egy ilyen gyönyörű színház csupa aranyozott bordűr és hatalmas kristálycsillár – egy színház nekünk, közönséges diákoknak és polgároknak, ahol egykor a magamfajta tü-

lekedésre kényszerültek az ajtónál, miközben az arisztokraták belejtettek.

De nem tudtam élvezni az operát, a fehér fodros szopránt, a vokális tűzijátékot, az elaléló tenort. Vakon bámultam a színpadot, az ölemben a kezemet tördeltem, és a fejemben esetleges képek kavargtak Molotov elvtárs rádióbeszédének szalagjával átkötve. A fiam, ahogy meleg blinit eszik tejföllel és almadzsemmel... *Német csapatok hatoltak be az országunkba anélkül, hogy bármiféle követelést támasztottak volna a Szovjetunióval szemben, hadüzenet nélkül...* A szabályos kartonsorok, amelyek rendezgetésében oly nagy örömet leltem a könyvtárban... *Számos helyen támadást intéztek határaink ellen...* A történészprofesszoraim bölintása, amikor helyesen válaszoltam egy kérdésre: „Pontosan így van, Ljudmila Mihajlovna”... *Ellenséges légicsapásokra és tüzérségi támadásokra is sor került...* Engesztelhetetlenül kemény fém kékeslila forgácsa csigázik ki egy penge alól, egy lövedék, amelyet a ravaszt meghúzó ujjam repít a céltábla közepébe...

A függöny tapsvihár közepette leereszkedett. Véget ért az első felvonás, a szoprán lemondott a szerelemről az élet kedvéért (vagy mégsem?), és én jószerével egyetlen hangot sem hallottam. Csak annyit tudtam, hogy valami épülőben van a bensőmben, épülőben, engesztelhetetlen határozottsággal, és hirtelen nem kaptam levegőt, nem tudtam gondolkodni, nem tudtam végigülni a második felvonást és Vika peckes belépőjét a piros tüllszoknyájában. – Mennem kell – mondtam Szofjának kurtán, és felálltam a helyemről, lenyomultam a nagy lépcsőn a kijárat felé, és kiérve hatalmas kortyokban szívtam be a meleg, esti levegőt. Egy pillanatra megálltam az operaház lépcsőjén, a kék krepp harangszoknyám megrezdült a térdem körül, aztán elindultam.

Odalent, az öbölnél találtam magam, az ujjaim szétnyíltak és összezárultak a korlátvason, miközben kitekintettem a tengerre. A közeli Primorszkij sétány színpadán egy rezesbanda játszott egy katonaindulót, melynek hangjai rémálomszerű vidámsággal harsogtak. Csillogott a víz, és homályosan láttam odakint az öbölben a fekete-tengeri flotta hadihajóinak körvonalait. Ágyúnaszádokét, rombolókét és egy öreg cirkálóét, amit aknatelepítővé alakítottak... Eltűnődtem, vajon itt lesz-e még bármelyikük is egy hét múlva. Eltűnődtem, vajon itt lesz-e bárki, aki most a sza-

badban sétál, nevet, és a banda dobosa diktálta ritmusban tapsol, vagy mindenki komor arccal, egyenruhában feszít majd.

Ez a szépséges világ. Ez az éjszakai csoda, ami az én városom, az én országom. Szlavka világa, az, amit szerettem volna neki megmutatni, építeni, a kezébe helyezni. Amelyet német martalócok rohantak le, a kefebajszú, szájaló kis diktátorukkal meg a világalomról szőtt, önhitt álmaikkal.

– Maguk, szovjetek, jobbak voltak? – kérdezte tőlem később egy félrészeg amerikai újságíró. – Nem kicsit pofátlanság úgy érezni, hogy jogosan akarják az egész világot komcsivá alakítani...

Lehet, hogy a hazámnak van oka mentegetőzésre. Hosszú út áll előttünk, és arra szoktatjuk magunkat, hogy ne a bennünket körülvevő világot nézzük, hanem abba a világba tekintsünk, amivé majd válik, tudva, hogy az a világ még jó messze van. De bármilyen hibáink vannak is, sosem fogok bocsánatot kérni azért, mert harcoltam a háborúban, amely 1941-ben a nyakunkba szakadt. Németország megtámadott bennünket. Németország a saját fennhatósága alá akarta vonni a mi olajunkat, a mi városainkat, a mi zászlónkat. Az átkozott sasukat akarták kitűzve látni Lenin-grád kéklő-aranyló palotáinak ormaitól a Bajkál-tó jéghegyeiig, és az, hogy mi mit akartunk, nem számított, így hát támadtak. Ők adták le az első lövéseket, ők lépték át először a határt, és ha mi ölbe tett kézzel tűrtük volna ezt, akkor Szlavka tömeges beléptetés keretében a Hitlerjugend tagja lesz, és arra tanítják majd, hogy egy szörnyetegnek tisztelegjen.

Németország tényleg annyira meg van lepődve, hogy ebben a roppant, jeges országban egyetlen anya, egyetlen apa, egyetlen teremtetett lélek sem kívánta ezt a sorsot?

Tényleg?

Az indulat, amely lángra lobbant a bensőmben, miután meghallgattam a háborút hírül adó közleményt, egyre hevesebb lett, haraggá változott, ahogy elképzeltem az Odessza felett lobogó horogkereszteket. Marcangolt, tekergett, cseppfolyóssá olvadt a harag a szívem mélyén, tapintható, féhéren izzó dologgá, ami valami szörnyűséges üzem kohójában készül. Olyan felháborodás tombolt bennem, hogy egy tengert is fortyogó haraggá köpülhetett volna.

Mi értelme dühöngeni? – suttogetta bennem a kétely hangja, miközben kibámultam a nyugodt tengerre. *A magadfajta diákoknak*

semmi hasznuk egy háborúban. A hang nagyon hasonlított Alek-szejére. Elképzelttem, ahogy azt mondja: *Egy férfi esélyt lát a háborúban, Mila... de nem az olyan kis könyökukacok, mint te. Eredj kötszert hajtogatni!*

És megtehettem volna, hogy... befejezem a szakdolgozatomat, tankcsapdákat árok, jelentkezem önkéntesnek a legközelebbi kórházban. Ragaszkodom a kigondolt tervhez, ragaszkodom a szerepekhez, amelyeket ismertem: a könyvtáros, a kutató, Szlavka anyja. Ezek voltak a szerepek, amelyeket hiba nélkül be tudtam tölteni.

Csak hogy itt, eltérően Angliától, Franciaországtól és Amerikától, egy nő harca nem korlátozódott a kórházakra. És több volt bennem katalóguscédulázásnál, jegyzetkészítésnél és túlságosan is sok tizenhetedik századi ukrán történelemnél. *Nem számít, milyen kemény a fém,* mondtam Vikának aznap délután, *az emberi erőnek megadja magát. Csak meg kell találni a megfelelő fegyvert.*

Én fegyver voltam. Végső soron megtanultam lőni. És megfogadtam, hogy éppúgy leszek Szlavkának apja, mint anyja.

Háború idején az apák hadba vonulnak a gyermekeikért.

Így hát reszketegen kifújtam a levegőt, hazamentem a diák-szállóra az útlevelemért, a diákigazolványomért és a lövészbizonyítványomért, és elindultam – még mindig a krepp harangszoknyámban meg a magas sarkú szandálomban –, hogy bevonuljak.